

‘Onze collectieve hysterie is een verdienmodel geworden’

Filosoof en criminoloog Marc Schuilenburg duidt in zijn nieuwste boek de wereld die steeds hysterischer wordt. Moeten we ons zorgen maken? Een interview.

DOOR DAPHNE DAMLAANS
FOTO YVONNE COMPIER

FDe hysterie is dood, lang leve de hysterie’, verklaart VU-docent Marc Schuilenburg in zijn pas verschenen boek *Hysterie – een cultuurdiagnose*. Want, zo stelt de filosoof en criminoloog, onze samenleving vertoont steeds meer verschijnselen van een hysterie-epidemie. Sterker nog: hysterie is een verdienmodel geworden.

De hysterie is zo oud als de mensheid, schrijft u in uw boek. Tegelijkertijd bestaat ze niet meer. Hoe zit dat? “In de jaren tachtig is de hysterie geschrapt uit de DSM, het wereldwijde handboek van psychische aandoeningen. Klachten die voorheen bij hysterie hoorden, worden nu toegeschreven aan bijvoorbeeld psychoses en persoonlijkheidsstoornissen. Ik vind het onbegrijpelijk dat de hysterie op de vuilnisbelt van de medische geschiedenis is beland. De hysterie is anno 2019 juist meer dan ooit aanwezig in onze samenleving. Niet als individuele ziekte, maar als een collectieve gemoedstoestand.”

Waar herkennen we de hysterie anno 2019 aan? “Kijk naar de hysterische huizenmarkt en evenementen als Black Friday – en je ziet het meteen. Iedereen weet dat het een luchtbel is en toch vertrappelen we elkaar met ons onverzadigbaar verlangen. De hysterie speelt ook bij grote en abstracte onderwerpen als immigratie en veiligheid. Mensen hebben het gevoel de grip op hun leven kwijt te zijn en voelen zich slachtoffer van iets groters. Sociale netwerken zijn de motor en het eindproduct van hysterie: op Twitter en Facebook vliegen de uitroepkens, hoofdletters en emojirollen je om de oren. Dat moedigen die platformen aan, want meer hits en likes betekent meer reclame-inkomsten.”

Mogen we niet gewoon lachen om mensen die zo overdrijven op Facebook? “Die berichten kunnen natuurlijk komisch zijn. Dat neemt niet weg dat de frustratie en boosheid echt zijn. Dat moeten we serieus nemen. Ik spreek regelmatig op radio en tv over hoe veilig Nederland is en zie mijn e-mailbox daarna volstromen met mails van enorm boze mensen. Ze verwijten me dat ik gek ben, een linksmens. Dat ik niet weet wat er speelt en dat het een schande is dat ik op de universiteit mag lesgeven. Ik wilde met dit boek uitvinden waar die emoties vandaan komen en wanneer ze omslaan in hysterische tafereelen.”

Maro Schuilenburg

Hoe werkt dat, een filosoof/criminoloog die op zoek gaat naar een uitgestorven ziekte? “Zelf zie ik mijn boek als een detectiveroman. Drie jaar lang heb ik op allerlei manieren geprobeerd het mysterie van de hysterie te doorgronden. Hoe kan het dat Nederland steeds veiliger en gezonder wordt, maar dat we steeds hysterischer reageren op het resterende tekort aan veiligheid en gezondheid? Opvallend genoeg vond ik een duidelijke historische parallel met eind negentiende eeuw, de tijd van de vorige hysterie-epidemie. Toen maakte de uitvin-

‘We vertrappelen elkaar met ons onverzadigbaar verlangen’

ding van de grammofoon, telegraaf en telefoon de wereld groter en het thuisgevoel kleiner. Nu zijn het de sociale media, maar nog meer het neoliberalisme. Alles draait om ontgrenzing en schaalvergroting. Hierdoor verdwijnt het gevoel van geborgenheid in de samenleving, de sense of belonging.”

Betekent dit dat de politiek volgens u (mede-)schuldig is aan de hysterie?

“Hysterie is ook in de politiek een verdienmodel geworden. Politici spelen in op het laatste stuk onveiligheid. Je wordt geen politicus van het jaar als je zegt dat het zo veilig is in Nederland. In plaats daarvan laten politici volkomen onzinnige proefballonnen op over zwaardere straffen in bepaalde probleemwijken. Rechts spreekt het gevoel van verloren geborgenheid aan door te zeggen dat we

LOOKS CAN KILL

Lipstick can contain plastics like Polyethylene Terephthalate (PET) or Polyethylene (PE). These microplastics will end up in your body, or even worse, inside the body of the one you love. Check your lipstick before you kiss.

PLASTIC SOUP
FOUNDATION

Maatschappij

de grenzen moeten sluiten. Links heeft dit thema laten liggen omdat pleiten voor geborgenheid xenofob of racistisch zou zijn. Dat heb ik nooit begrepen. Mensen moeten zich ergens thuis voelen, dat geeft zekerheid. Het is het belangrijkste oergevoel, ook in een geglobaliseerde samenleving."

Tijd om de geborgenheid op de politieke agenda te zetten, stelt u. Lekker thee drinken met z'n allen?

"Dat is inderdaad wat iedereen roept zodra een politicus begint over gemeenschappelijkheid en voor elkaar zorgen. Met dit publieksboek hoop ik het blikveld van de lezer te verruimen. Ik wil laten zien dat je kunt werken aan geborgenheid. Studies laten zien dat als mensen geborgenheid voelen, de wijk daadwerkelijk veiliger wordt. Afgelopen jaar heb ik lezingen gegeven over positieve veiligheid in ruim veertig gemeenten. Ik hoop de verantwoordelijken te laten inzien dat het bestrijden van onveiligheid niet hetzelfde is als het creëren van veiligheid. Bezuinig niet op parochiale plekken, zoals een leeszaal of een buurthuis. Juist daar maken bewoners op een laagdrempelige manier contact met elkaar en groeien tolerantie en gemeenschapsgevoel. Of werk met mentoren voor jongeren in probleemwijken; positieve rolmodellen uit de sport, muziek of religie die het goede voorbeeld geven. Begin in het klein, werk aan vertrouwen in de wijk."

U gebruikt veel voorbeelden uit films, series en muziek om de samenleving te duiden. Hoe helpen die ons om de hysterie te begrijpen? "Sommige films zeggen mij meer over de tijd waarin we leven dan de beste filosoof kan uitdrukken. Grote regisseurs zijn ook grote denkers. Die culturele verbeelding is daarom altijd een belangrijke bron van inspiratie in mijn wetenschappelijk werk. Goede sciencefiction bijvoorbeeld gaat niet over de toekomst, maar vergroot fenomenen uit die nu al gaande zijn. Wie de huidige hysterie wil begrijpen, raad ik *Black Mirror* aan. Deze serie laat heel duidelijk zien waar we hysterisch van worden en welke tafereelen ons nog te wachten staan."

Wat voorspelt u voor 2019: nog meer hysterie? En kunnen we daar iets aan doen? "Ik sluit mijn boek af met de woorden: *we leven in een hysterische wereld - en we weten het*. Het onverzadigbaar verlangen herken ik ook bij mezelf. Bij mij is het niet het verlangen naar een nieuwe iPhone, maar bijvoorbeeld naar een bepaalde lp. We kunnen de hysterie nooit volledig genezen, maar voor 2019 hoop ik dat we haar constructief kunnen inzetten. Eind negentiende eeuw zorgde de hysterie voor een doorbraak in de strijd voor vrouwenrechten. Nu kunnen we een doorbraak gebruiken op het gebied van analfabetisme, armoede en klimaatopwarming. Die onderwerpen kunnen wel wat meer hysterie gebruiken."

Filosoferen over veiligheid

Marc Schuilenburg (1971) is universitair docent aan de afdeling Strafrecht en Criminologie van de Vrije Universiteit. Hij is columnist voor *Advalvas* en *NRC Handelsblad*. Voor zijn boek *Orde in veiligheid* (2012) ontving hij de Willem Nagelprjs, de prijs voor het beste Nederlandstalige proefschrift op het gebied van criminologie. Belangrijkste thema's in zijn werk zijn veiligheid, filosofie en populaire cultuur. Hij stelt dat het negatieve criminaliteitsbeleid ten koste gaat van het gevoel van veiligheid.

De gouden eeuw van de hysterie

Geen psycholoog of arts die de diagnose hysterie nog stelt. De ziekte is uitgestorven, de dodo achterna. Maar waarom steekt ze dan juist nu overal de kop op? Dat is de vraag die Marc Schuilenburg probeert te beantwoorden in *Hysterie - een cultuordiagnose*.

In Parijs zouden eind negentiende eeuw ruim 50.000 vrouwen tussen de 13 en 35 jaar aan hysterie geleden hebben. Ze hadden onder meer hartkloppingen, een hoge bloeddruk en spijsverteringsproblemen. Freud heeft er in die tijd, 'de gouden eeuw van de hysterie', uitgebreid onderzoek naar gedaan. En de hysterie gaat veel verder terug: de oude Egyptenaren en Grieken dachten dat de door het lichaam zwevende baarmoeder de boosdoener was. Via Hollywoodfilms over het hysterisch verleden en Netflixseries over de hysterische toekomst leidt Schuilenburg de lezer naar het nu. Hij deed twee jaar veldonderzoek bij het participatie-initiatief Burt Bestuur in de Rotterdamse wijk Hillesluis. Welke frustraties leven er onder de bewoners in deze 'ultieme probleemwijk' met meer dan 160 nationaliteiten? En kan een vorm van burgerbestuur deze gevoelens verminderen? Het antwoord is weinig hoopgevend: de deelnemers van Burt Bestuur voelen zich juist nog minder gehoord omdat de gemeente vrijwel niets doet met hun suggesties. Toch pleit de filosoof voor positiviteit. De mens is geen 'homo economicus' of het roedier van Thomas Hobbes. Uiteindelijk zijn we allemaal op zoek naar geborgenheid en een thuisgevoel. Juist in de moderniseringsdraaikolk waarin we ons anno 2019 bevinden.

Hysterie - een cultuordiagnose verscheen 15 januari bij Boom uitgeverij, Amsterdam.

